

Dr hab. inż. Krystyna Kurowska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Geodezji, Inżynierii Przestrzennej i Budownictwa
Instytut Inżynierii Przestrzennej i Nieruchomości
ul. Prawocheńskiego 15, 10-720 Olsztyn
e-mail. krystyna.kurowska@uwm.edu.pl

Olsztyn, 19.08.2019 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak

**nt.: „Wpływ przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów
wiejskich na środowisko przyrodnicze”**

pod kierunkiem dr hab. inż. Marii Hełdak, prof. nadzw.

1. Podstawy formalne recenzji

Podstawę formalno-prawną opracowania recenzji rozprawy doktorskiej mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak na temat: „Wpływ przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich na środowisko przyrodnicze” stanowi uchwała Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu z dnia 10.07.2019 r. oraz pismo nr IDDD0000.4100.184.2019 Dziekana Wydziału Kształtowania Środowiska i Geodezji, prof. dr hab. inż. Bernarda Kontnego z dnia 11.07.2019 r.

2. Formalna charakterystyka pracy

Rozprawa mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak na temat: „Wpływ przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich na środowisko przyrodnicze” napisana pod kierunkiem dr hab. inż. Marii Hełdak, prof. nadz., stanowi cykl pięciu artykułów naukowych, spójnych merytorycznie, opublikowanych w renomowanych czasopismach krajowych i zagranicznych, w tym jedna publikacja w języku polskim i 4 publikacje w języku angielskim.

[P1] **Stacherzak, A.** (2014). Typologia funkcjonalna gmin Dolnego Śląska a Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, (367), 322-331. [Lista B MNiSW, 10 pkt., udział 100%].

[P2] **Stacherzak, A., Hełdak, M.** (2019). Borough Development Dependent on Agricultural, Tourism, and Economy Levels. *Sustainability*, 11(2), 415. [Lista A MNiSW, 20 pkt., IF-2,592, udział 75%].

[P3] **Stacherzak, A., Hájek, L., Hełdak, M.** (2019). Changes in the Use of Agricultural Land in Poland and Czech Republic. *Journal of Ecological Engineering*, 20(7). [Lista B MNiSW, 12 pkt., udział 70%].

[P4] Heldak, M., Kucher, A., **Stacherzak, A.**, Kucher, L. (2019). Structural transformations in agriculture in Poland and Ukraine: towards economic sustainability. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 9(8), 1827-1841. [indeksowany m. in. w SCOPUS, udział 40%].

[P5] **Stacherzak, A.**, Heldak, M., Hájek, L., Przybyła, K. (2019). State Interventionism in Agricultural Land Turnover in Poland. *Sustainability*, 11(6), 1534. [Lista A MNiSW, 20 pkt., IF-2,592, udział 50%].

Łączna liczba punktów według listy MNiSW za publikacje (stanowiące cykl przedmiotowej rozprawy doktorskiej) wynosi 62 pkt, w tym udział procentowy autorki stanowi 43,4 pkt. Sumaryczny Impact Factor wynosi 5,184. Jedna publikacja jest autorstwa Doktorantki, pozostałe są we współautorstwie z wysokim udziałem, w tym odpowiednio: 75, 70, 40 i 50 %. W trzech publikacjach Doktorantka jest pierwszym autorem.

Przy wszystkich publikacjach stanowiących cykl rozprawy dołączono stosowne oświadczenia współautorów, zawierające poświadczenie o procentowym wkładzie własnym w opracowaniu poszczególnych artykułów.

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak stanowi zwięzłe opracowanie w formie autoreferatu, w skład którego wchodzi opis osiągnięcia wynikającego z art. 11 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, załączniki, czyli artykuły naukowe stanowiące spójny tematycznie cykl publikacji, a także opis pozostałego dorobku naukowego Doktorantki, w tym, m. in.: informacja o posiadanych tytułach zawodowych i dyplomach, opis przebiegu dotychczasowej pracy zawodowej, charakterystykę i wykaz dorobku naukowego, wybrane informacje o działalności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej, informacje o współpracy międzynarodowej oraz z podmiotami zewnętrznymi, informację o ocenie okresowej oraz o uzyskanych nagrodach i wyróżnieniach.

Z uwagi na fakt, iż wszystkie publikacje stanowiące główne osiągnięcie naukowe przeszły pozytywną procedurę recenzji zgodnie z wymogami poszczególnych wydawnictw, w przedmiotowej recenzji główną uwagę skoncentruję na ocenie merytorycznej i spójności tematycznej całości pracy, jako rozprawy doktorskiej.

3. Ważność i aktualność problemu badawczego

Rozwój rozumiany jest jako proces, w którym obszary przechodzą od form prostych do bardziej złożonych, doskonalszych pod jakimś względem. Jest głównym celem i dążeniem działalności człowieka w odniesieniu do przestrzeni. Szczególnie jest to ważne w odniesieniu do obszarów wiejskich, gdzie obserwujemy odchodzenie od produkcji rolniczej i leśnej na rzecz rozwoju innych funkcji, głównie mieszkaniowej, usługowej, przemysłowej i innych. Jak słusznie podkreśla Doktorantka przy okazji rozwoju zachodzi bardzo wiele zmian, w tym również niekorzystnych, mających negatywny wpływ na środowisko i otoczenie, szczególnie na terenach nieurbanizowanych (bardzo często cennych przyrodniczo). Władze lokalne niejednokrotnie stają przed ogromnym dylematem, czy robić wszystko, aby zachować dotychczasową funkcję obszarów wiejskich, czy jednak promować rozwój funkcji pozarolniczych, tzw. stref aktywności gospodarczej. Oczywistym wydaje się fakt, iż w dobie

globalizacji oraz silnego oddziaływania czynników zewnętrznych na rozwój obszarów wiejskich, nieuniknionym wydaje się być odchodzenie od rozwoju jednofunkcyjnego na rzecz rozwoju wielofunkcyjnego. Powinniśmy zrobić wszystko, aby ten był jednak zrównoważony. Doktorantka analizuje przemiany funkcjonalne i strukturalne na wybranym obiekcie badawczym. Bardzo ważną jest dyskusja na temat interwencjonizmu państwa polskiego, jako narzędzia ograniczającego przepływ ziemi rolnej na inne cele.

Podjęte przez Doktorantkę badania wychodzą naprzeciw potrzebie poszukiwania uniwersalnych rozwiązań, które w ujęciu wielowymiarowego postrzegania przestrzeni wiejskiej będą zrównoważone w podstawowych wymiarach: społecznym, ekonomicznym i ekologicznym. W tym kontekście podjęte badania należy uznać za bardzo cenne.

4. Ocena rozprawy doktorskiej

4.1 Temat, cel rozprawy oraz hipotezy badawcze

Rozprawa doktorska dotyczy określenia wpływu przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich na środowisko przyrodnicze.

Jako cel główny prowadzonych badań Autorka przyjęła *określenie kierunków i zakresu przemian mających miejsce na obszarach wiejskich w związku z przebudową państwa polskiego i transformacją systemową oraz określenie wpływu wyników badań na środowisko przyrodnicze.*

Moim zdaniem cel główny został niefortunnie sformułowany. Powinno być ... ***oraz na podstawie uzyskanych wyników określenie wpływu na środowisko przyrodnicze.***

Doktorantka sformułowała również cele szczegółowe, realizowane w poszczególnych artykułach naukowych, stanowiących cykl publikacji:

- 1) *Porównanie treści Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 (SRWD 2013) z wydzielonymi typami funkcjonalnymi gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w województwie dolnośląskim oraz analiza pod kątem zgodności funkcji z zapisami strategii;*
- 2) *Określenie przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich Dolnego Śląska w latach 1996, 2005 i 2016, a także ustalenie trendów zachodzących zmian. W tym celu częściowym Doktorantka bardziej szczegółowo wyjaśnia, iż zagadnienie to jest ściśle związane z kryteriami podziału funkcjonalnego, w tym z zakwalifikowaniem gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Dolnego Śląska do jednego z ośmiu typów funkcjonalnych;*
- 3) *Zobrazowanie zmian, jakie nastąpiły w gruntach rolnych wybranych krajów UE, a także analiza zmian struktury powierzchniowej gospodarstw rolnych w Polsce i Czechach oraz liczby gospodarstw w grupach obszarowych, prognozowanie kierunków dalszych zmian w strukturze i przemianach gruntów rolnych w tych krajach;*
- 4) *Ukazanie tendencji zmian w strukturze gospodarstw rolnych w Polsce i na Ukrainie oraz charakterystyka i wskazanie dynamiki zmian w produkcji podstawowych roślin uprawnych w kierunku rozwoju zrównoważonego;*
- 5) *Ukazanie interwencjonizmu państwa polskiego w sprzedaży ziemi rolnej oraz zaprezentowanie skutków, jakie niesie ze sobą aktywna polityka państwa w zakresie ograniczenia przepływu ziemi rolnej (gruntów rolnych) na cele nierolnicze.*

W mojej opinii cele szczegółowe zostały poprawnie sformułowane, aczkolwiek są zbyt szczegółowe. Mam wrażenie, iż Doktorantka zbyt dużo chciała przekazać, już na samym wstępie. Po zapoznaniu się z treścią poszczególnych artykułów stanowiących cykl rozprawy, stwierdzam, iż w pierwotnej wersji postawione cele są bardziej rzeczowe i bardziej zwarte. Godnym podkreślenia jest jednak fakt, iż postawione zadania badawcze są logicznie przemyślane i potwierdzają konsekwentną spójność podjętych badań, przedłożonych w ramach niniejszej rozprawy doktorskiej.

W autoreferacie Doktorantka zawarła również cztery hipotezy badawcze:

- 1) *W badanym okresie 1996-2016, większość analizowanych rejonów (gminy wiejskie i miejsko-wiejskie), utraciło funkcję rolniczą na rzecz funkcji przemysłowej;*
- 2) *Rejony przemysłowe (gminy wiejskie i miejsko-wiejskie), po okresie załamania produkcji w latach 90' XX w., w roku 2016 odzyskały potencjał gospodarczy wpływając na obniżenie stopy bezrobocia w gminach;*
- 3) *Zjawisko land grabbing stanowi istotne zagrożenie w Polsce ze względu na stosunkowo duże zainteresowanie nabyciem ziemi rolnej (gruntów rolnych) przez obcokrajowców oraz deweloperów;*
- 4) *Interwencjonizm państwa polskiego oddziałuje na wstrzymanie przemian funkcjonalnych obszarów wiejskich i przepływu ziemi rolnej (gruntów rolnych) na cele nierolnicze.*

W tym miejscu zgodzę się z Doktorantką, iż sformułowane hipotezy badawcze znacznie rozszerzają spektrum zagadnień badawczych poza rozwój rolnictwa i przypisaną mu funkcję rolniczą. Dotykają wielu aspektów, tak jak wieloaspektowy jest rozwój obszarów wiejskich wraz z wzajemnymi zależnościami i oddziaływaniami na środowisko przyrodnicze. Tak zdefiniowane hipotezy badawcze potwierdzają dobrą znajomość tematu podjętego w ramach rozprawy doktorskiej.

Na str. 17 autoreferatu jest zapis „teza” (dotyczy hipotezy 1). Proszę o ustosunkowanie się do tego zapisu.

Trochę szkoda, że Doktorantka w opisie zawartym w autoreferacie (w tym punkcie) pominęła badania porównawcze prowadzone na terenie Ukrainy i Czech. Tym bardziej, iż tytuł głównego osiągnięcia „Wpływ przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich na środowisko przyrodnicze” oraz sformułowany cel główny nie zawężają badań do obszarów wiejskich Polski. Wychodzi tu pewna niekonsekwencja, gdyż w celach szczegółowych badań (3 i 4 cel szczegółowy) Doktorantka odnosi się zarówno do obszaru Ukrainy i Czech, jak również do innych państw UE.

Przeglądając autoreferat czułam pewien niedosyt spowodowany typowo opisową formą. Zabrakło mi schematu lub opisu procedury/metodologii określania wpływu przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich na środowisko przyrodnicze. Co prawda w każdej publikacji znajduje się metodyka badań, ale adekwatnie do zakresu badań jest ona cząstkowa.

Drobne niedociągnięcia, nie zmieniają faktu, że założony do osiągnięcia cel główny (w tym cele szczegółowe) oraz postawione hipotezy badawcze są właściwie sformułowane i pozostają w zgodności z tytułem rozprawy oraz realizowanymi badaniami.

4.2 Charakterystyka prac stanowiących główne osiągnięcie naukowe

[P1] Pierwsza publikacja dotyczy typologii funkcjonalnej gmin Dolnego Śląska w odniesieniu do Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego. Celem badań było porównanie założeń SRWD 2020 z faktycznym podziałem funkcjonalnym gmin województwa dolnośląskiego. W wyniku przeprowadzonych badań gminy wiejskie i miejsko-wiejskie zakwalifikowano do siedmiu z ośmiu typów funkcjonalnych. Na podstawie analizy typologii funkcjonalnej stwierdzono, iż główną przyczyną zmian funkcjonalnych gmin województwa dolnośląskiego było duże zatrudnienie w przemyśle. W konkluzji możemy znaleźć stwierdzenie, że nie wszystkie analizowane zagadnienia uwzględnione w typologii funkcjonalnej są spójne z wytycznymi SRWD 2020.

[P2] Druga publikacja jest kontynuacją i uzupełnieniem podjętych badań w [P1]. Badania zrealizowano w odniesieniu do 126 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa dolnośląskiego. W przypadku tej publikacji rok 2016 przyjęto jako bazowy do analizy porównawczej z lat 1996 i 2005. W celu określenia zmian w proporcjach gmin poszczególnych typów funkcjonalnych oraz wskazania korelacji między poszczególnymi grupami wykorzystano analizy statystyczne, w tym m. in. test Q-Cochrana, McNemara oraz procedurę Hommela. Wyniki analiz zaprezentowano w formie graficznej.

Przeprowadzone badania potwierdzają, iż większość gmin będących przedmiotem badań w analizowanym okresie, tj. 1996-2016 utraciło swoją funkcję rolniczą na rzecz funkcji przemysłowej. W roku 2016 rejony przemysłowe, po okresie załamania produkcji w latach 90' XX w., odzyskały potencjał gospodarczy wpływając na obniżenie stopy bezrobocia w gminach.

[P3] Trzeci artykuł z cyklu dotyczy zmian w strukturze użytkowania gruntów rolnych w Polsce i Republice Czeskiej. W pracy zwrócono uwagę na znaczne tempo zmian w powierzchni użytków rolnych. Autorzy podkreślają, iż to zjawisko w Polsce ma znacznie większą skalę niż w innych krajach, gdzie widoczny jest wpływ uwarunkowań zewnętrznych, związanych z członkostwem w UE, i gdzie stanowi polityczno-ekonomiczne „novum”. Analizy przeprowadzono w oparciu o dane Powszechnego Spisu Rolnego 2002 i 2010 z wykorzystaniem graficznej metody analizy siły koncentracji, tzw. krzywej Lorenza (określenie rozkładu liczby i powierzchni gospodarstw rolnych oraz ich procentowego udziału w poszczególnych grupach obszarowych) oraz na podstawie wskaźnika Giniego (określenie pomiaru nierówności zmiennej losowej dla tych samych zjawisk). Badania potwierdzają, iż zarówno zmiany powierzchni użytków rolnych, jak i zmiany ich struktury niezaprzeczalnie związane są z sytuacją ekonomiczną i polityczną kraju (transformacją systemową). Zmiany te przejawiają się również ingerencją w środowisko przyrodnicze. Autorka w autoreferacie pomija opis zjawisk występujących w Czechach.

[P4] Czwarty artykuł z cyklu dotyczy produkcji wybranych produktów rolniczych w Polsce i na Ukrainie. Celem badań jest próba oceny rozwoju rynków rolnych na tle ogólnej charakterystyki gospodarstw rolnych w tych krajach. W artykule tym przeprowadzono podobne badania jak w artykule [P3], jednak ich zakres rozszerzono o analizę produkcji roślinnej, a także zwrócono uwagę na kształtowanie rynku nieruchomości rolnych. Do oceny wielkości zmian strukturalnych w rolnictwie wykorzystano miary statystyczne, w tym współczynnik

determinacji. Podobnie jak w artykule [P3] stwierdzono spadek liczby gospodarstw w małych grupach obszarowych na rzecz większych powierzchniowo gospodarstw. W konkluzji publikacji wyartykułowano niebezpieczne zjawisko koncentracji ziemi i koncentracji produkcji, zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie. Jednak w autoreferacie Autorka konsekwentnie pomija opis zjawisk występujących na Ukrainie.

[P5] Ostatni artykuł z cyklu dotyczy przemian strukturalnych na obszarach wiejskich i jest rozwinięciem badań zaprezentowanych w publikacjach [P3] i [P4], ze szczególnym uwzględnieniem interwencjonizmu państwa w obrocie gruntami rolnymi w Polsce. W pracy omówiono proces zawłaszczania ziemi rolnej, tzw. *land grabbing* oraz skutki aktywnej polityki realizowanej w Polsce na ograniczenie przepływu gruntów rolnych na inne cele, w tym m. in. ograniczenie sprzedaży cudzoziemcom oraz osobom niezwiązanym z rolnictwem. Na podstawie przeprowadzonych badań zostały sformułowane wnioski, iż w Polsce obserwujemy szeroki wpływ interwencjonizmu na zakup ziemi przez cudzoziemców. Podkreślono również, że polityka interwencjonizmu stosowana jest również w stosunku do obywateli polskich. Ostatni artykuł jest dopełnieniem i zamknięciem prowadzonych badań, gdzie zostały uwzględnione i uzupełnione niedoskonałości, które dały się zauważyć we wcześniejszych etapach badań.

5. Analiza i ocena przebiegu badań oraz uzyskanych rezultatów

5.1 Ocena doboru danych oraz zastosowanych metod badawczych

Jak można zauważyć inspiracją podjętych badań przez Doktorantkę były badania zapoczątkowane przez Panią prof. dr hab. Zofię Więckowicz, kontynuowane przez dr hab. inż. Marię Hełdak, prof. nadzw. W 2014 roku doktorantka opublikowała samodzielny artykuł, który stanowi pierwszą publikację z cyklu głównego osiągnięcia naukowego. W publikacji Autorka wyznaczyła typy funkcjonalne według danych na 2011 rok w oparciu o wcześniej wypracowane kryteria delimitacji uwzględniając strukturę, stopień uprzemysłowienia oraz stopień zagospodarowania turystycznego. W ramach swoich badań odniosła się do roku 1995, 2005 i 2010 analizując szczegółowo kierunki zmian. Zdaniem recenzenta analiza porównawcza lat 2010 i 2011 jest bezcelowa, aby wychwycić istotne zmiany w rozwoju obszarów wiejskich. Nie mniej jednak słuszne było porównanie do założeń SRWD 2010. Analiza taka pozwala wyznaczać kierunki rozwoju danego obszaru.

W publikacji [P2] do analiz statystycznych stosowane były testy nieparametryczne (np. test Q-Cochrana). Nawet w opinii Doktorantki wystąpiły pewne problemy (wskazane są problemowe dwa pola badawcze), dlatego w kolejnych etapach wymagana była agregacja zmiennych, porównywane parami (test McNemara), czy w przypadku oceny wpływu jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz stopy bezrobocia na typ gminy (procedura Hommela). Warto podkreślić, że analogicznie do publikacji [P1] zastosowano te same kryteria – w publikacji [P2] za podstawę porównań przyjęto rok 2016. W mojej ocenie takie podejście pozwala uzyskać wiarygodne wyniki zmian funkcjonalnych danego terenu. Dodatkowo Doktorantka podjęła próbę bardziej dogłębnej analizy przemian na obszarze badawczym, w

tym m. in. proporcji typów funkcjonalnych gmin, jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, czy stopy bezrobocia.

W kolejnej publikacji [P3] głównym celem podjętych badań była analiza zmian w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych, zarówno według ich liczby, jak i powierzchni oraz identyfikacja czynników mających wpływ na obserwowane zmiany. W ramach badań wykonano szereg analiz statystycznych, w tym m. in. wykorzystano metodę graficzną badania siły koncentracji – krzywą Lorenza oraz wskaźnik Giniego. Podjęte badania były kontynuowane w publikacji [P4] i [P5].

W publikacji [P4] głównym celem badań było *ukazanie tendencji zmian w strukturze gospodarstw, określenie dynamiki zmian w produkcji podstawowych roślin uprawnych oraz ocena rozwoju rynku na tle ogólnej charakterystyki gospodarstw rolnych w Polsce*. Do oceny wielkości przemian strukturalnych w rolnictwie wykorzystano współczynnik determinacji, który jest miarą jakości dopasowania modelu do danych, dzięki któremu otrzymujemy informację w jakiej skali (udział %) zmienność zmiennej objaśniającej zostaje wyjaśniona przez model. Analizy bazowały na miernikach przyjętych w publikacji [P3] i polegały na ustaleniu rozkładu liczby i powierzchni gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach obszarowych.

Ostatnia publikacja [P5] zamykająca cykl głównego osiągnięcia naukowego skupia się na analizie zidentyfikowanych we wcześniejszych etapach badań, zjawisk, które zdaniem Doktorantki mogą być w znacznym stopniu kontrolowane poprzez racjonalną politykę państwa. Autorka zwraca uwagę na wysoki wpływ interwencjonizmu państwa zarówno w odniesieniu do cudzoziemców, jak również do własnych obywateli. W pracy uznano, że jest to polityka aktywnego oddziaływania na prywatny rynek w celu stymulowania przepływu ziemi do gospodarstw rodzinnych. Doktorantka zwróciła uwagę, iż pośrednio przepisy te ograniczają rozwój zabudowy na gruntach rolnych i zmianę klasyfikacji gruntów rolnych na cele nierolnicze.

Pomimo wskazanych wątpliwości oceniam jako prawidłowy dobór metod statystycznych. Umożliwiają one wykrycie trendów i zależności w zachodzących przemianach funkcjonalnych oraz identyfikacji głównych czynników, mających wpływ na środowisko przyrodnicze.

Doktorantka określa również zakres przestrzenny i czasowy prowadzonych badań. Zgodnie z informacją zawartą na str. 13 autoreferatu badania były prowadzone na obszarze 126 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich zlokalizowanych w województwie dolnośląskim (sprzed reformy administracyjnej Polski, były województwa: jeleniogórskie, legnickie, wałbrzyskie i wrocławskie, tworzące aktualnie podregiony województwa dolnośląskiego). W artykule P1 na str. 323 w Metodyce badań jest zapis, iż badania dotyczyły ogółem 133 gmin. Proszę o komentarz do tego.

W poszczególnych publikacjach analizy były prowadzone na różny moment czasowy. Niezbyt fortunnie Doktorantka uogólniła ten zakres na lata 1996-2016 (autoreferat str. 13). Publikacja [P1] obejmuje lata 1996-2011, publikacje [P2] i [P5] obejmują zaś lata 1996-2016 i stanowią rozszerzenie podjętych badań w 2014 roku. Zakres czasowy w innych publikacjach mieści się w latach 1996-2016, ale w artykule [P3] obejmuje lata 2003-2015. Oczywiście

doktorantka tłumaczy wybór czasowy, zresztą słusznie (akcesja Polski i Republiki Czeskiej do UE oraz ograniczony dostęp do porównywalnych danych), co w tym przypadku jest w pełni zrozumiałe. Szkoda jednak, że w tym artykule nie przyjęto danych za 2016 rok. Analogicznie w publikacji [P4] zakres czasowy obejmuje lata 2010-2015. Uważam, że to zbyt krótki okres, dlatego w tym miejscu zachęcam do kontynuacji i rozszerzenia podjętych badań. W publikacji [P5] zakres czasowy jest zróżnicowany w zależności od analizowanego wskaźnika: (Fig. 1) lata 2000-2016) oraz (Fig 2.) lata 2004-2016. Wybór okresu badań w tym przypadku uważam za słuszny, gdyż związany jest ze zjawiskami, które są następstwem przystąpienia do UE (rok 2004). W publikacji [P3] analiza porównawcza była prowadzona również w oparciu o dane Powszechnego Spisu Rolnego z lat 2002 i 2010 (ostanie możliwe dostępne dane).

Doktorantka słusznie podkreśla, iż dużym utrudnieniem w prowadzeniu podjętych badań jest ograniczony dostęp do danych źródłowych, ale także brak ich porównywalności. W konkluzji stwierdzam, że stosowne klauzule w poszczególnych artykułach naukowych dotyczące wyboru danych i aktualności są w pełni satysfakcjonujące.

Bardzo istotną umiejętnością jest dobór odpowiednich danych oraz właściwej metody/modelu statystycznego do analizy zachodzących zjawisk w przestrzeni. W przytoczonych publikacjach oraz komentarzu własnym Doktorantki, który jest zawarty w autoreferacie, stwierdzam, iż Doktorantka potrafi krytycznie odnieść się do realizowanych badań własnych.

5.2 Ocena rezultatów badań i uzyskanych wyników

Jak słusznie zauważa Doktorantka, zrozumienie roli obszarów wiejskich oraz zachodzących w nich przemian funkcjonalnych i strukturalnych wymaga podejścia w ujęciu wielowymiarowym. Przeprowadzone badania potwierdzają utrzymującą się stałą tendencję odchodzenia od działalności rolniczej i podejmowania działań na rzecz rozwoju oraz wzmocnienia lub ożywienia nowych funkcji. Obecnie proces przemian funkcjonalnych jest dalece zaawansowany, czego skutkiem jest przeznaczanie gruntów rolnych na inne cele (na analizowanym obszarze głównie na cele przemysłowe nie wykorzystując potencjału turystycznego) – potwierdzenie hipotezy 1. Została potwierdzona również hipoteza 2., gdzie zaobserwowano, iż stopa bezrobocia w gminach Typu IV (gminy uprzemysłowione, w których rolnictwo nie odgrywa dużego znaczenia) była niższa niż w gminach Typu III (gminy uprzemysłowione, zagospodarowane turystycznie, prawie bez rolnictwa), Typu V/VI (gminy zdominowane przez rolnictwo, prawie pozbawione przemysłu) i Typu VII/VIII (gminy prawie bez przemysłu i bez rolnictwa).

Doktorantka zwraca też uwagę na politykę aktywnego oddziaływania na rynek nieruchomości rolnych. Dopatruje się możliwości ograniczenia skali przeznaczania gruntów rolnych poprzez instrumenty prawne i działania prowadzone przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (wcześniej Agencja Nieruchomości Rolnych). Niezaprzeczalnie jest to prawda, ale istnieją inne ważne przepisy prawne, w tym m. in. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1161), do której nie znalazłam odniesienia w żadnej publikacji. Mam nadzieję, że w przyszłości Doktorantka pokusi się o rozwinięcie badań również w tym kierunku.

Autorka podkreśla również, iż (tu cytata) *na zmiany powierzchni użytków rolnych w Polsce znaczny wpływ ma polityka Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, gospodarująca mieniem państwowym w Polsce, który jest instytucją powierniczą Skarbu Państwa*). Tylko częściowo zgadzam się z tym twierdzeniem, że jest instytucją powierniczą SP. Pierwsza część przytoczonego stwierdzenia w mojej opinii jest niesłuszna, gdyż KOWR realizuje zadania powierzone mu przez państwo, a nie prowadzi własnej polityki. To sformułowanie Doktorantki traktuję jako duże uproszczenie. Na przestrzeni lat mogliśmy zaobserwować różne podejście do gruntów rolnych pozostających w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa (z naciskiem na dzierżawę, sprzedaż i od roku 2016 ograniczenie sprzedaży oraz korzystanie z prawa pierwokupu i odkupu - w autoreferacie jest wykupu – powinno być odkupu), co było uzależnione od sytuacji polityczno-gospodarczej w kraju.

Tym samym nie została potwierdzona hipoteza 3., gdyż jak potwierdza Doktorantka zjawisko *land grabbingu* w Polsce nie stanowi istotnego zagrożenia. Po części jest to prawda, gdyż została ograniczona sprzedaż ziemi rolnej dla cudzoziemców oraz osób niezwiązanych z rolnictwem, ale z drugiej strony zjawisko to może być odczuwalne ze strony polskich developerów/inwestorów. KOWR dla gruntów, które mają potencjał inwestycyjny sporządza miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i sprzedaje je jako tereny inwestycyjne lub tereny te wyklucza z trwałego rozdysponowania, co oznacza, iż pozostają w użytkowaniu rolniczym.

Czwarta hipoteza badawcza została potwierdzona, gdyż zablokowanie sprzedaży dużych powierzchniowo nieruchomości rolnych eliminuje zakup w celach spekulacyjnych, a tym samym szybkiej zmiany funkcji nieruchomości i sprzedaży z dużym zyskiem. Jest to skutek wprowadzenia od 1 kwietnia 2016 r. ustawy, na podstawie której do sprzedaży dla osób niebędących rolnikami, dopuszczone były tylko małe działki o powierzchni 3 000 m². Od bieżącego roku powierzchnia ta została zwiększona do 1 ha.

Reasumując uważam, że główny cel rozprawy został zrealizowany, a postawione hipotezy badawcze zostały zweryfikowane. Pomimo zmiany układu danych statystycznych, zmian administracyjnych kraju, braku ciągłości gromadzonych danych o gminach, z powodzeniem przeprowadzono delimitację obszarów wiejskich. Należy zwrócić uwagę na potrzebę i aktualność tego typu badań. Nowością podjętych badań jest odniesienie do zmieniających się uwarunkowań organizacyjno-prawnych i przestrzennych, ze szczególnym naciskiem na aktualnie obowiązujące. Ustalono również trendy i zależności w identyfikacji funkcjonalnej obszarów wiejskich oraz wskazano wpływ na środowisko przyrodnicze.

6. Ocena pozostałego dorobku Doktorantki

W autoreferacie Doktorantka zawarła również pozostałe osiągnięcia. Nie podlegają one ocenie w ramach rozprawy doktorskiej, gdyż muszą być spełnione i są warunkiem otwarcia przewodu doktorskiego. Nie mniej jednak odniosę się pokrótce do zestawionego dorobku.

Doktorantka w swoim dorobku naukowym posiada 21 publikacji naukowych (poza cyklem), które zostały opublikowane w renomowanych czasopismach naukowych, zarówno krajowych jak i zagranicznych. Jest współautorką 9 publikacji indeksowanych w bazie

SCOPUS (13 cytowań, H-indeks 2) oraz 7 publikacji zaindeksowanych w bazie WoS (12 cytowań, H-indeks 2).

W ramach przebiegu pracy zawodowej na stanowisku wykładowcy, a później asystenta w Katedrze Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Inżynierii Kształtowania Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Doktorantka realizowała zajęcia dydaktyczne na kierunkach: geodezja i kartografia, gospodarka przestrzenna oraz ochrona środowiska. Działalność dydaktyczna obejmowała również prowadzenie zajęć w ramach programu Erasmus+. Brała czynny udział w działalności organizacyjnej Wydziału, a także uczestniczyła w wielu szkoleniach podnoszących kompetencje dydaktyczne oraz konferencjach naukowych, gdzie były prezentowane wyniki prowadzonych badań. Prowadziła również współpracę z zagranicą, w tym m.in. odbyła trzymiesięczny staż badawczo-naukowy w 2016 r. w University of Hradec Kravole w republice Czeskiej oraz z Uniwersytetami z Syrii i Łotwy. Dorobek ten oceniam pozytywnie.

Podsumowanie

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak składa się z cyklu prac naukowych opublikowanych w prestiżowych czasopismach. Praca została przedstawiona w sposób nadający jej charakter logicznego, spójnego tematycznie, opracowania, gdzie od identyfikacji zmian funkcjonalnych i strukturalnych poprzez analizę interwencjonizmu państwa, podkreślano wpływ na środowisko przyrodnicze (niebezpieczne zjawisko zmniejszania arealu produkcji rolniczej). Z naukowego punktu widzenia, podjętą tematykę badań uważam za bardzo cenną. W dobie globalizacji, koncentracji rolnictwa oraz intensyfikacji produkcji rolnej bardzo ważny jest monitoring zachodzących zmian. Doktorantka zastosowała szereg modeli statycznych, dzięki którym zjawiska te mogą być identyfikowane oraz analizowane, również w ujęciu przestrzennym (wykorzystanie narzędzi GIS). Wykazane w recenzji uwagi nie przesądzają o istotności prowadzonych badań.

Reasumując stwierdzam, że mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak zrealizowała zamierzony cel badawczy. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska porusza bardzo ważną i aktualną tematykę dotyczącą przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem środowiska przyrodniczego.

Uważam, że praca spełnia warunki rozprawy doktorskiej określone w art. 13 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r. poz. 882 z późn. zm.).

Zgodnie z powyższym wnoszę do Rady Wydziału Kształtowania Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu o dopuszczenie do publicznej obrony rozprawy doktorskiej mgr inż. Agnieszki Joanny Stacherzak pt.: „Wpływ przemian funkcjonalnych i strukturalnych obszarów wiejskich na środowisko przyrodnicze”.

.....
Dr hab. inż. Krystyna Kurowska